

Posudek oponenta bakalářské diplomové práce:

Martina ŠTĚPÁNÍKOVÁ, *Reflexe vlastní integrace do české společnosti z pohledu mladých ukrajinských imigrantek*, FHS UK Praha 2013, stran 65.

Předkládaná práce je v zásadě zdařilou analýzou problému sebetématizace ukrajinských imigrantek v české společnosti. Práce vychází z přesně formulovaných badatelských otázek (s. 5-7). Následně (s. 8-14) vymezuje základní analytické kategorie: kulturní konflikt, imigrant, integrace, asimilace a multikulturalismus (zčásti viz níže). Dále je např. charakterizován vzorek respondentek - ženy ve věku 19-29 let, přišlé se svými oběma rodiči do ČR a vysokoškolačky (s. 24-25), vyjasněny postupy analýzy (s. 25-26) a pod. Dále jsou např. popsány individuální osudy všech šesti respondentek (s. 29-51), dále následuje vyhodnocení jednotlivých rozhovorů (s. 52-58). Celkově lze říci, že práce je zpracovaná na velmi dobré metodické úrovni a její zjištění a závěry jsou adekvátním způsobem podloženy.

Přikračuji-li v následujícím textu ke kladení "podvratných" otázek, činím tak takřka výlučně proto, abych vytvořil prostor pro diskusi při ústní části obhajoby. Relativizuji-li v následujícím některé autorčiny postupy či užité pojmy, naprosto tím neříkám, že by byly uplatněny nesprávně, nýbrž se pouze snažím ukázat i na možná alternativní pojetí.

(1.) Mluvíme-li o studovaných jedincích jako o "zástupcích Ukrajiny" (s. 5), nepodléháme při tom určitému Nepočítáme zde náhodou s tím *sociologickému* či *sociálně antropologickému esencionalismu*?, že to, co je právně-instituční vymezení situace (někdo je občanem určité země), je i se stejnou měrou jednoznačností sociologickou či antropologickou skutečností? Doporučoval bych osobně spíše Simmelovo či Weberovo *nominalistické* pojetí sociálních vztahů a institucí. Obdobně by šlo vyzvat k obezřetnosti i pokud jde o termín, jako je "přijímá identitu" (s. 5). Empiricky můžeme prokázat snad to, že někdo určitou identitu deklaruje nebo že vykazuje určité rysy chování či smýšlení, které lze, vzhledem k našim definicím pojmů, považovat za určité *indikátory* jím žité identity. Že by to ale znamenalo v *ontickém* smyslu, že identitu *přijal*, po mém soudu s jistotou tvrdit nelze. Není pak také určitým projevem esencionalismu, pokud o interakci dvou individuí mluvíme jako o "kulturním konfliktu" (s. 10)? O většině sociálních chování (praktik) platí, že se jejich "smysl" či "význam" ustanovuje až ex post pouze tehdy, nastal-li nějaký problém (konflikt, nedorozumění) (srov. např. Jiří Šubrt - Jan Balon [eds.], *Teorie jednání. Jeden koncept, mnoho koncepcí*, Praha 2008, s. 57-80)., Není to spíše tak, že stejné situaci lze ex post připsat jak povahu "kulturního", tak ale třeba i "sociálního", "genderového" a pod. konfliktu. Nezáleží pak na volbě hlediska badatelem (resp. aktérem, který ale může volit pod vlivem badatelova kladení otázky), abychom zkusili, zda vůči určité situaci není její interpretace jako "kulturního konfliktu" adekvátní. Taková situace je pak (mimo jiné také) jako kulturní konflikt interpretovatelná, což však ještě nemusí znamenat, že by byla kulturním konfliktem takřkajíc sama o sobě, jako "tvrdý fakt".

(2.) Nejsem si jist, zda je zcela vhodné stavět vedle sebe souřadně kategorie, které jsou definovány v rámci sociologie či antropologie (kulturní konflikt, multikulturalismus, asimilace), a kategorie vymezené dokumenty ministerstva vnitra (imigrant, integrace) (s. 8-15). Definovala by vskutku odborná sociologická, demografická či antropologická literatura "imigranta" či "integraci" stejně, jako to činí mocenské složky ministerstva vnitra?

(3.) Autorka se v úvodní části dostává i k vymezení kategorie "multikulturalismu". V zásadě souhlasím s tím, jak s touto kategorií zachází. Souhlasím a považuji za správné i určité odlišení "multikulturalismu" v *deskriptivně analytickém* smyslu (tj. ve smyslu jí užitou Petrukovou definicí) od multikulturalismu ve smyslu *ideologické-politické orientace*. Přece však bych k tomuto výkladu měl několik otázek: Je nutné "multikulturalismus" z definice spojovat s *etnicitou*? Dovedu si představit různé "kultury" či "subkultury" a "kontrakultury" (např. ve smyslu užívání těchto termínů u Petera Burkea ve *Varietách kulturních dějin*, kol. s. 210-213) v rámci jednoho etnika či jednoho jazyka (např. alternativní hudební scéna). Právě tak lze mluvit o "evropské kultuře" nehledě na národnostní rozmanitost Evropanů. Pokud pak jde o multikulturalismus v normativně ideologické rovině a v politické praxi, je otázkou, zda jde opravdu o "odmítnutí kulturní univerzality" (s. 13), nebo spíše o - většinou samozřejmě jen implicitní - defavorizaci většinové kultury v daném socio-kulturním prostoru (s domněnkou, že proto, že je většinová, se zachová a uhájí samo)? ,, Vedle použité literatury by zde šlo vyjít i ve sborníku vydaného v Plzni 2006 Tomášem Hirtem a Markem Jakoubkem.

(4.) Obecněji se zde otevírá otázka, jaký je vlastně podle Martiny Štěpánkové, poměr mezi "kulturou", "etnicitou" a "jazykem". Tato otázka vyvstává na různých místech práce. Mluví se např. o tom, že kulturu nelze chápat jako homogenní a že jedinec "nemá" jen jednu kulturu a pod. (s. 11). Zároveň se však - vzhledem k právě uvedenému překvapivě - užije obratu "mateřská kultura" (s. 10), který by se po mém soudu hodil jen pro "jazyk". Podobně při rozboru odpovědi respondentek, zda se stýkají více s Čechy nebo s ruskojazyčnými lidmi v českém prostředí, se v případě té jedné (oproti pěti ostatním), která se stýká více s ruskojazyčnými imigranty než s Čechy, podává výklad, že tak činí proto, že se do českého prostředí přistěhovala až v 17

letech a má tudíž větší jazykovou bariéru než ty respondentky, které přišly v nižším věku a naučili se plně či lépe česky (s. 45) Jsou to tedy podle autorky *jazykové* nebo *kulturní důvody*, které onu respondentku vedou k intenzivnějším stykům s ruskojazyčným prostředím než s českým? Obdobně na s. 8-10 se místy jakoby klade rovnítko mezi *kulturní konflikt* a konflikt *etnický*. Je to opravdu identické?

(5.) Není kategorie "ruskojazyčný" při srovnávání s "český" příliš široká? Kupříkladu při výkladu o to, že mladé ukrajinské imigrantky preferují jako partnery Čechy před ruskojazyčnými muži a že vnímají ruskojazyčné imigranty jako uzavřenější než Čechy (s. 54-55), by se šlo ptát, zda se pod termín "ruskojazyčný" nezařazuje příliš široké spektrum (Bělorusové, Ukrajinci, Kazaši, Moldavani, Rusové...). A je ona kategorie "ruskojazyčný" geertzovsky řečeno *emická* nebo *etická*? Řekly by samy respondentky o těchto mužích, že jsou "ruskojazyční", nebo jim tento termín nabídla sama badatelka? Ať by již byl *emický*, ať *etický*, považovaly by respondentky za "ruskojazyčné" jen Slované z postsovětského prostoru, nebo by tímto termínem označovaly také rusky mluvící Armény či Estonce? Tak se oklikou opět dostáváme k otázce poměru mezi "kulturou", "etnicitou" a "jazykem".

Uvedené poznámky a otázky však nikterak nesnižují kvalitu předložené práce. Práci *doporučuji k obhájení* a navrhuji ji hodnotit jako *výbornou*.

Jan Horský

V Praze 10. července 2013